

УДК 140.8

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.41.4>

АРХЕТИПНО-МІФОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ (У КОНТЕКСТІ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ» РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ)

Наталія Дев'ятко

orcid.org/0000-0003-0162-1194

*КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради,
кафедра філософії*

вул. Володимира Антоновича, 70, 49006, м. Дніпро, Україна

Патріотичне виховання в сучасній Україні є надзвичайно важливим, оскільки допомагає захистити особистість від руйнівних маніпулятивних впливів. В основі актуалізації національної свідомості лежать архетипно-міфологічні структури, які проявляють себе, зокрема, як світоглядні коди. Глобалізаційні процеси мають у собі потенційну небезпеку знеособлення особистості. Протистояти цьому може лише повернення до міфологічного світогляду через актуалізацію національних архетипів.

Світоглядний код – це метафорично-архетипна, наповнена змістом конструкція, яка бере участь у комунікації та впливає на сприйняття інформації, процеси кодування і декодування інформації, визначає моделі поведінки та світоглядні установки особистості. Світоглядні коди мають свій прояв на трьох рівнях – загальнолюдському, національному та особистому.

Світоглядні коди можуть піддаватися деформаціям. Головною деформацією є наділення світоглядного коду абстрактним значенням, через що людина стає неактивною і лише декларує якісь ідеї. До дії призводить поява конкретики, що змінює і саму світоглядну модель. Повну актуалізацію світоглядна модель отримує лише у тому випадку, коли проявляється у позитивній діяльності на всіх рівнях – загальнолюдському, національному та особистому. Не повна актуалізація також часто має маніпулятивний характер.

Людина з деформованим світоглядом бачить світ через відповідну світоглядну призму і постійно потребує емоційного та змістовного зв'язку із чужим інформаційно-культурним простором. Якщо цей зв'язок розірвати, з часом людина повернеться до свого рідного простору, а її світогляд зміниться. Найкраще цю зміну можна проілюструвати на прикладі застосування мови у повсякденному житті людини.

Світоглядні коди можуть існувати в активному та пасивному станах. Коли світоглядний код стає активним, він спричиняє велику творчу активність та символічну різноманітність. Якщо світоглядний код має тоталітарний характер через свою приналежність до відповідного світогляду, на символічному рівні він поступово витісняє всі конкурентні коди, має широке розповсюдження, але не є варіативним.

Світоглядний код повноцінно реалізує себе на рівні «двох історій» – «спільної історії» держави, народу чи спільноти, та «особистої історії», що має бути підтверджена конкретними вчинками та подіями. Не повна реалізація також створює додаткове поле для маніпуляцій. Однією з найвідоміших історичних маніпуляцій на кодовому рівні є утворення «комплексу меншовартості», що має власну мовну формулу. Розуміння дії світоглядних кодів у комунікативних процесах суттєво покращить позиції України під час «гібридних війн».

Ключові слова: світогляд, патріотизм, національна свідомість, світоглядний код, «гібридні війни».

Нове тисячоліття вимагає від молодого людини не лише бути конкурентною особистістю із гнучкою психікою, але й ставить перед нею багато викликів, які неможливо подолати без сильного внутрішнього стрижня, позиції та чіткої самоідентифікації, зокрема, національної. Питанню патріотичного виховання в освіті різних країн приділена особлива увага. Сучасний випускник – особистість, цілісна, всебічно розвинена, здатна бути аналітиком та критично мислити. Вона обов'язково є патріотом, який діє згідно з морально-етичними принципами, здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини. Також такий випускник – це інноватор, відповідальний, здатний діяти та змінювати навколишній світ на краще, він постійно навчається і володіє розвинутою емпатією.

Але як досягти цього на практиці? І чому так часто не лише учні загальноосвітніх шкіл, але й начебто вже психологічно сформовані студенти, дорослі люди, губляться в житті, демонструють яскраво виражені інфантильні моделі поведінки та нерозвинений світогляд? Це є проблемою, яка може бути вирішена виключно комплексним шляхом.

Новітні дослідження національної свідомості та патріотизму у контексті виховання молодого покоління в Україні із практикою застосування отриманих даних, належать І. Бех, Н. Красновій, В. Кульчицькому, Л. Петришин, Ю. Полулященко. Соціально-політичний аспект досліджують В. Венгурська, Н. Підбережник, С. Широков. Психологічний аспект розробляють В. Курило, В. Мірошніченко, Г. Пирог, С. Савченко, К. Хохлова. Проте глобального філософського осмислення проблеми через призму світоглядного кодування та архетипів наразі не зроблено. Динамічна сучасна історична ситуація потребує саме такого аналізу.

Метою цієї статті є дослідження принципів архетипно-міфологічної актуалізації світоглядних кодів, які лежать в основі національної свідомості і сприяють патріотичному вихованню. Для цього потрібно розглянути чотири аспекти: описати принципи актуалізації національного на основі міфологічного світогляду; дослідити потенційну наявність абстракцій та деформацій у системі світоглядних кодів; проаналізувати специфіку активних та пасивних світоглядних кодів у контексті процесів комунікації та можливої деформації цих кодів; визначити можливості реалізації світоглядних кодів на рівні «спільної» та «особистої» історій та дослідити мовні і світоглядні основи «комплексу меншовартості» як історично сформованої системи світоглядних кодів, що мають антиукраїнське значення.

Поставлена проблема має світоглядну основу, оскільки часто під час навчання й у виховному процесі з поля зору випадає один надважливий аспект. Постмодерний світ, де все начебто є цінним, але насправді усе нікчемне, дозволяє жити одним днем і не мати особистого розвитку. Цю психологічну пастку можна назвати потраплянням в умовне «безчасся», коли однаково неважливі як минуле, так і майбутнє, а будь-яка реалізація має місце лише «тут і зараз» і водночас не має тягlosti, оскільки не вписана ані в історичну парадигму, ані в систему причинно-наслідкових зв'язків, за якими живе реальний світ. Людина, яка потрапила до такої пастки, ризикує вихопити в собі егоїзм, втратити емпатію і здатність до ефективної комунікації без допомоги технологічних засобів. Прикладом тому можуть слугувати потреба у спілкуванні через гаджети зі співбесідниками, котрі фізично перебувають поряд, тотальне захоплення селфі, що є суто егоїстичним проявом («я на тлі чогось»), і надмірне перебування он-лайн, коли підсвідомо людина, що перебуває у мережі інтернет не постійно, сприймається як така, що втратила цінність. Остання модель ілюструється метафорою: «Поза доступом – не існуєш». Але це можливо лише за умов відсутності (або втрати через потужні маніпулятивні впливи) внутрішнього стрижня, на якому базується особистість. За таких умов людська особистість стає аморфною і може піддаватися будь-яким впливам без усвідомлення, що насправді з нею відбувається.

XXI століття – час потужної глобалізації, коли стираються національні особливості та кордони. У тому багато хто бачить великий позитив, але якщо звернутися до культурних надбань людства, а особливо до літератури та кіно, то можемо побачити цікаву річ. В усіх без винятку антиутопіях саме на цьому принципі базуються тоталітарні держави: варто лише стерти особливості та відмінності, і суспільство стає повністю керованим. Образно кажучи, «сірим», «бляклим» і «невиразним». Ця потенційна небезпека від глобалізації не може залишитися не поміченою колективним несвідомим, яке, можна бути у тому певним, зрештою дасть свою відповідь. Але, як показує історія, актуалізовані архетипи, на яких базуватимуться відповідні дії та активність в цілому, можуть проявитися у двох базових варіантах: «світлому», коли подолання світоглядної кризи відбувається через поступовий розвиток, і «темному», коли те саме здійснюється через руйнування. Останнє можливе лише в тому випадку, якщо перший варіант не було реалізовано, а його потенціал у даному історичному періоді вичерпано. Другий варіант зазвичай застосовується колективним несвідомим до свого «головного ворога» – порожнечі, яка має в основі відсутність сакральності, сенсів і цінності буття. Нинішній постмодерний світ, для якого самоцінними є процес сприйняття, а не його мета; асоціації, а не суть; та гра заради гри, може також бути означеним відповідно до цього маркеру і стати «ворожим». «Сірість» у всіх її проявах на архетипному рівні вважається «головним ворогом» колективного несвідомого, поступаючись місцем навіть опозиціям «Добра і Зла» та «Життя і Смерті». Для нашої підсвідомості на глибинному рівні Смерть є не зникненням, а зміною, новим початком, що в різних варіантах прописане у багатьох релігіях. Байдужість – джерело більшості поганих вчинків і деградації особистості, оскільки є синонімом до душевної порожнечі, її втіленням у моделі поведінки.

Розрізняють три рівні несвідомого – *колективне, національне та індивідуальне*. Проте завдяки архетипам, ідентифікаціям та вчинкам особи вони є феноменальною структурою, в якій відбувається потужна комунікація, а певні образи, смисли та метафори переходять з одного рівня на інший, заряджаючись енергетично і підіймаючи енергетику загального інформаційно-культурного простору. Питання енергетики є надважливим, оскільки саме завдяки високому рівню енергетики особа, спільнота чи людство в цілому отримують знане ще з давніх часів «право називання». Образно це розшифровується так: «Хто знає Ім'я, має владу», що часто можна побачити у казкових та міфологічних тестах. Але ще більшу владу має той, хто має право називати, тобто «давати Імена», наповнювати речі, події тощо смислом та енергетикою. Проте, якщо енергетика інформаційно-культурного поля має низький рівень, «акт називання» («надавання Імені») не відбувається, смисли швидко стираються і право означувати реальність та пояснювати, що у ній відбувається, отримують представники того інформаційно-культурного простору, який наразі має вищий енергетичний рівень. На цьому базується значна частина технологій впливу: спочатку знижується енергетика конкурентного простору, а тоді в ньому перекодовуються основні міфологеми, значення і смисли. Надалі з таким перекодованим простором можна робити все, що завгодно. Його представники не чинять опору, оскільки не сприймають подальші події як загрозу власній безпеці, і тому ці принципи перекодування інтенсивно використовуються під час «гібридних війн» як надважлива впливова технологія.

А тепер уявимо, що стається, якщо національне є неактивним чи взагалі не активним. Це спричиняє розрив між загальнолюдським та особистим, і як наслідок, деформується сама свідомість людини, яка стає керованою. Зниження енергетичного рівня робить можливим базову підміну, коли внутрішнє стає неважливим порівняно із зовнішнім, тим самим нівелюється сама цінність розвиненої особистості. Отже, актуалізація

національного заради гармонійності комунікативних процесів, енергетичного/суттєвого наповнення на всіх рівнях й у всіх сферах діяльності людини, розвитку творчої активності є надважливою. А це неможливо без відповідного патріотичного виховання, яке повинно мати світоглядну основу, щоб не втратити сутнісного наповнення і не перетворитися на інструмент ідеології та пропаганди.

Світоглядний код – метафорично-архетипна, наповнена змістом конструкція, яка бере участь у комунікації та впливає на сприйняття інформації, процеси кодування і декодування інформації, визначає моделі поведінки та світоглядні установки особистості. Усі світоглядні коди, світоглядні та поведінкові моделі завдяки архетипній основі мають свій прояв на кожному з трьох рівнів – загальнолюдському, національному, особистому. Якщо один із них не актуалізований, або не має наповненого особистим досвідом втілення, система дає збій, і може відбутися втручання ззовні з метою світоглядного перекодування, що також часто використовується під час «гібридних війн».

Неможливо бути абстрактним патріотом когось або чогось. Патріотизм завжди конкретний. Якщо цієї конкретики немає, немає і свідомої дії та свідомої ідентифікації. У такому разі патріотичні світоглядні структури найпростіше використати проти особистості.

Надалі для кращого розуміння теми приклади будуть супроводжуватися ілюстраціями, які ці світоглядні коди та моделі поведінки мають у мовних формулах. Наприклад, людина вважає, що обстоє «все добре», отже, умовно кажучи, є «патріотом добра». Але «добро» у даному контексті неконкретне, тому провокує бездіяльність. Головна поведінкова модель за таких умов – «не втручатися». Через це, якщо «добро» опиняється під загрозою, бо людина з такою моделлю не лише не може захистити від загрози себе та інших, але часто взагалі не усвідомлює небезпеки, його не захищають. Так само працює і модель, коли людина «проти» чогось негідного, але без конкретики і вчинку. Також абстрактне «добре» маніпулятор може, як контейнер, наповнити потрібними смислами, вписуючи цей код у відповідну ідеологічну систему.

Щойно з'являється конкретика, вона одразу спонукає людину до вчинку. Наприклад, у варіанті захисту «добра» і допомоги іншим ця модель може втілитися у волонтерській допомозі, піклуванні про конкретних дітей, які опинилися у складних життєвих обставинах, допомозі старшим тощо. Але конкретика змінює і саму світоглядну модель, і вона у повноцінному варіанті, наприклад, має такий вигляд: «Я допомагаю дитячому будинку» (національний рівень, оскільки дія відбувається у суспільній реальності, але без яскраво вираженої національної ідеї); «Раз на тиждень я спілкуюся з дітьми і навчаю їх у безкоштовному гуртку» (конкретна особиста дія); «Допомагати ближньому – одна з головних світоглядних ідей морально-духовної особистості» (загальнолюдський контекст, який також може бути зав'язаний на релігію і з неї модель може черпати додаткову енергетику).

Це дієва модель, але вона може бути підсилена, якщо в неї привнести актуалізований національний компонент, що може відбуватися через підсвідомий вплив на об'єкт дії. Наприклад, якщо особа, яка здійснює позитивну діяльність, через мову, елементи національного одягу, спілкування на історичні та суспільно важливі теми тощо, показує свою національну ідентифікацію. Останнє відбувається не агресивно, без перебільшення та примусу. Таким чином, добра справа та активність особи поєднуються з національним, що сприяє підсвідомому вихованню патріотизму серед тих, із ким входить у комунікацію ця активна людина.

Водночас, може відбуватися і навпаки. Позитивна діяльність може енергетично працювати і на вороже смислове кодове поле, коли вона підсвідомо починає асоціюватися

з представниками антиукраїнського інформаційно-культурного простору, який кодується як позитивний. Ознакою такої маніпуляції часто є додаткова модель поведінки, коли протиставляється «наша» позитивна діяльність і «їхня» негативна діяльність чи бездіяльність по відношенню до одних і тих самих подій або людей. Особливо часто це стосується дражливих у суспільстві тем.

Наприклад, «ми хороші», і тому допомагаємо «ветеранам ВОВ» (гібридний нарратив), а «вони погані», і тому цього не роблять. Це маніпулятивна модель, яка не має під собою позитивної світоглядної основи. Якщо вона реалізується по-справжньому позитивно, то втілюється так: «Я допоміг конкретному ветерану, зробивши це і те». При цьому, чи допоміг йому хтось інший, за рахунок кого я можу потенційно вивищитися, навіть не буде згадане. Наявність саме таких світоглядних формулювань навіть за умови реальної позитивної діяльності сприятиме зміні самого світогляду в той чи в інший бік. Цікаво, що варіант відсутності власної конкретики у діях і вимога від іншого діяти нехайно (мовна формула «А що ти зробив/робиш?») також є суто маніпулятивним.

Інший приклад деформації кодової системи, коли з неї випадає одна з ланок. Світоглядна модель: «Я еколог, тому сортую сміття, борюся з нечесними забудовниками, які прагнуть вирубати парк у моєму районі тощо». Це активна діяльність людини, яка усвідомлює свої переконання і є «патріотом Природи», вона діє в реальності, її дії конкретні і наповнені енергетикою і сенсом. Водночас вона усвідомлено підтримує світовий рух по захисту Природи і покращенню екології, тобто загальнолюдський рівень також активований.

Але описана модель наповнена енергетикою недостатньо. Бо така людина буде діяти абсолютно однаково у будь-якій країні свого проживання. Її діяльність або надзвичайно глобально, або дуже локальна (обмежена селом, містом чи навіть районом). Все інше її не стосується. Повну актуалізацію конкретно ця світоглядна модель у національному аспекті отримує за умови сакралізації всього державного простору. Таким чином, якщо розглядати саме екологічну модель в її мовному прояві, бачимо таку картину: людині стає «не байдуже» і щодо стану води у Дніпрі, бо на берегах цієї річки збудоване її місто; і щодо вирубки лісів Волині, бо вона розуміє важливість лісів, хоча ніколи не була у тому краї; і щодо стану Національного природного заповідника Асканія-Нова, бо він для неї так само цінний, як і Національний природний парк «Сколівські бескиди», що у Карпатах, де вона побувала минулого року. І в усіх випадках актуальна модель «я дію» настільки, наскільки це реально можливо, без поділу на це «моя» цінність, а це «не моя».

Також ця модель може мати порожнє втілення, коли «я за Природу», але не дію. Взагалі нічого не роблю, натомість лише бідкаюся, що у під'їзді брудно, бо люди «свині», а сортуванням сміття має займатися держава, яка повинна «зверху» керувати процесом. Таке намагання перекласти право на активацію дії типове для людини, чия свідомість або вже є тоталітарною, або яка має до того схильність. Так само право на дозвіл діяти або не діяти для такої людини також має надходити «з гори», що є дуже небезпечним в умовах «гібридних війн».

Інший варіант неповного втілення, який також часто використовується для маніпуляцій: «я люблю весь світ, але вдома нічого цікавого/гарного немає». Це антинаціональна модель, яку нерідко демонструють так звані «громадяни світу» і «космополіти». Тим самим вони збільшують ентропію простору, в якому перебувають, і знищують його зсередини, роблячи маніпулятивні атаки сильнішого інформаційно-культурного простору більш ефективними.

Ця конкретна деструктивна технологія популярна протягом всього існування людства. Бо якщо «вдома» немає нічого цінного, то людина підсвідомо шукатиме цінне

і сакральне серед чужого, і через цю залежність її легко прив'язати до чужого інформаційно-культурного простору. Така людина стає «патріотом» чужої країни чи світоглядної системи часто на шкоду власному народові і країні, та буде використана під час великих інформаційних атак у «гібридних війнах» Російської Федерації проти України.

Ця залежність і зв'язок настільки сильні, що згодом людина не може нормально жити без постійної комунікації та звернень до чужого простору, потребує його постійної підтримки. Саме тому країни, які активно займаються «гібридними війнами», мають свої потужні телевізійні канали в усіх великих країнах світу, а також у тих, де розвинена туристична сфера, і тому там потенційно можуть опинитися люди, залежні від їхнього впливу. Оскільки основні маніпуляції здійснюються через телебачення, то перше, що робить така країна, коли намагається фізично захопити чужу територію, – намагається знищити альтернативні канали інформації аж до фізичного руйнування телекомунікаційних передавачів та вишок.

Людина з деформованим світоглядом, наприклад, буде більше цікавитися, що відбувається у столиці іншої країни, наприклад, у Москві, ніж у власній, чи навіть у Владивостоці, хоча ніколи там не була і не буде. Щоб вдовольнити свою потребу в інформації, вона звертається до новинних сайтів та інших ЗМІ, де, звісно, інформація буде подана у викривленому вигляді, особливо про події в її власній країні. Або для такої людини більш важливими будуть міжнародні відносини між США та Китаєм, аніж підписання угоди України з ЄС. І питання тут не у політиці, а виключно у світоглядній деформації і перекодуванні світогляду відповідно до образу, сформованого під час ворожих атак.

Людина з деформованим світоглядом, залежна від чужого інформаційно-культурного простору, буде демонструвати ще одну модель. Якщо їй потрібно проілюструвати якусь погану подію чимось негативним, то вона підсвідомо шукатиме ці приклади в усіх країнах, окрім тої, під маніпулятивним впливом якої перебуває, а якщо гарну подію ілюструє позитивними прикладами, то найімовірніше вони «знайдуться» у тій країні, від якої світоглядно залежить така людина. Це однаково стосується як сучасності, так й історії, а також розповсюджується на всі сфери життя.

Надалі людина з таким деформованим світоглядом буде бачити абсолютно все через відповідну призму, підсвідомо позначаючи як «цінне» і «не цінне» речі, події, людей, процеси тощо відповідно до прагнень маніпуляторів, хоча вона вважатиме, що це її «власні» переконання і бачення. І згодом стане антипатріотом свого народу і держави. Можливо, навіть активним, що насамперед проявиться у підтримці сепаратизму та зневаженні і бойкоту всіх позитивних дій у державі, до якої така людина не почуває позитивних емоцій і насправді (через зараження антиукраїнською пропагандою) є її прихованим ворогом. Всі ці деструктивні ідеї людина також транслюватиме на все своє оточення, а якщо є лідером думки, то і на значно більші аудиторії.

Натомість людина зі світоглядом не деформованим не замикатиметься виключно в межах своєї країни, її інтереси не менш широкі, але система оцінювання і сакрального позначення зовсім інша. Події в інших країнах їй будуть цікаві у трьох випадках: на особистому рівні (інтереси), на національному (як це вплине на життя моєї країни, а отже і на моє особисте життя), на загальнолюдському (як це може змінити життя всього людства, а отже, моєї країни і моє особисто). Як бачимо, саме такий світогляд найменше потерпає від маніпуляцій і пропаганди, бо прагне постійного аналітичного осмислення подій і явищ.

Так само, як й архетип, світоглядний код, може існувати у двох станах – «активному» і «сплячому». При цьому треба пам'ятати, що кожен світоглядний код, який був

колись сформований та активований, та наразі перебуває у «сплячому» стані, за певних умов може актуалізуватися наново і суттєво впливати як на самоідентифікацію окремої людини, її світогляд, поведінку і вчинки, так й отримувати майже повну світоглядну владу на рівні масової свідомості над мільйонами людей. Зважаючи на надшвидке поширення інформації у сучасному світі за сприятливих умов (відповідна енергетично наповнена світоглядна основа плюс каталізатор у вигляді події) актуалізація світоглядного коду чи світоглядного модуля, до якого входить комплекс світоглядних кодів, може бути стрімкою та абсолютно неконтрольованою. Це однаково стосується позитивно і негативно наповнених світоглядних кодів, оскільки механізми їхньої дії однакові. Позитивна актуалізація світоглядних кодів супроводжуватиметься великою кількістю творчих проявів, актуалізацією переосмислених національних образів та створенням нових на національній або загальнолюдській архетипній основі, які матимуть зв'язок із сучасними подіями. Тому таких образів буде дуже багато, а символи матимуть високу візуальну варіативність. Негативна актуалізація натомість буде мати низьку символічну варіативність, але широке тиражування. Можна навіть спостерігати витіснення одним символом усіх інших, як нині в інформаційно-культурному просторі Російської Федерації, де літера «Z» (як знак приналежності до учасників або групи підтримки «спецоперації на Україні») майже повністю витіснила не тільки літеру «V» (виняток – слоган «Сила V правде»), але й значно послабила символічні позиції «георгіївської стрічки» та навіть герба РФ, які наразі використовуються значно рідше, ніж новітній символ «Z», який можна бачити навіть в оздобленні пасхальної випічки.

Світоглядний код бере безпосередню участь у комунікації. Будь-яке повідомлення про щось (в усіх варіантах – дія, подія, промовлене, написане, показане тощо) кодується відповідно до світогляду комунікатора і розкодовується відповідно до світогляду того, хто це повідомлення сприймає. Якщо більшість світоглядних кодів, потрібних для сприйняття інформації, у двох сторін збігаються, то комунікація є ефективною і правдивою. Якщо не збігаються – повідомлення буде або не сприйняте зовсім, або викривлене відповідно до наявних у свідомості і підсвідомості людини інформаційних вірусів та стереотипів. Кожен із нас бачив, як комп'ютерні програми «не розуміють» файли, створені в інших версіях програм, так само відбувається і з інформацією, коли світоглядні кодові системи людей не збігаються. Та часткове «не розуміння» все ж відбувається значно частіше.

Наприклад, візьмемо світоглядний код, який відповідає за застосування мови у житті людини, і проілюструємо сучасною ситуацією. Людина, яка є патріотом України, навіть якщо вона не розмовляє постійно українською (хоча вона того прагне, і тому вчить українську мову), однаково добре сприймає українську мову як у державній/робочій сфері, так і в особистій. Вона обирає розваги (наприклад, музику, книги чи кіно) українською, якщо «культурний продукт» цікавий для неї та якісний. Людина ж, у якої цей код деформований, сприймає українську мову виключно як офіційну і не пускає її в особисте життя настільки, наскільки це можливо. Якість «культурного продукту» для неї не має ніякого значення, хоча така людина завжди знайде багато «причин», якщо її запитати, чому вона «не читає», «не слухає» і «не дивиться» українське.

Але насправді всі ці причини оманливі і навіть маніпулятивними впливами: світоглядний фільтр просто не пропускає до людини «україномовне», автоматично відсікаючи його як «не цікаве» і «не цінне». Це відбувається через те, що мова є надзвичайно наповненою енергетично, вона сама містить у собі велику кількість світоглядних кодів, а базові взагалі мають конкретне втілення в окремих словах, словосполученнях чи реченнях, які стають мовними формулами і тому на мовному рівні позначають світоглядні коди. Таким чином, якщо людині, яка перебуває під впливом чужого інформаційно-культурного

простору, дати можливість спілкуватися кодовою мовою національного простору, її світогляд поступово зміниться. Неприродний інформаційно-культурний простір агресора сам по собі почне втрачати свої позиції, а згодом його вплив буде нівельований повністю.

Існує ще один важливий механізм, задіяний під час актуалізації світоглядних кодів, що потрібно враховувати у патріотичному вихованні. Світоглядні коди, поєднуючись у пари або ще складніші системи, для своєї повноцінної реалізації потребують загального та особистого. Образно кажучи, повноцінна реалізація відбувається як *дві історії* – «наша спільна історія» держави, народу, спільноти і «моя особиста», підтверджена або вчинками і подіями в реальності, або сильними емоціями по відношенню до подій та людей, які жили в минулому, таким чином минуле стає пережитим нашими сучасниками. Якщо актуалізоване тільки щось одне, такий світоглядний код є вразливим і його не складно використати проти людини у різноманітних маніпуляціях, під час яких навіть суть коду може бути змінена. Також суть коду змінюється, якщо на нього відбувається зовнішній вплив, а енергетика його власного інформаційно-культурного простору суттєво знижена.

Наприклад, візьмемо національний український код, втілений у приказці «*Моя хата з краю*». Ця приказка має продовження, точніше, два різних варіанти. Найбільш розповсюджене продовження – «нічого не знаю». Розкодовується варіативно, найчастіше таким чином: «я людина маленька, від мене нічого не залежить, мене нічого не обходить». Отже, світоглядний код начебто дає повне право на бездіяльність, відсутність цінності і важливості активності. Саме у такому варіанті він використовується у потужних маніпуляціях. Але бездіяльність сама по собі є деструктивною для особистості. І світоглядний код, який актуалізується кілька століть поспіль, не міг народитися як модель із бездіяльності. Все стає зрозумілим, якщо згадати історію нашої країни. На краю поселення історично мешкали особливі люди, про що свідчать народні перекази та казки. Сміливі, сильні, нерідко надзвичайними здібностями. Це ковалі, люди з магічним даром, а також козаки. Вони захищали поселення від зовнішніх загроз, і саме тому їхня справа по захисту Порядку від Хаосу (якщо пояснювати це через архетипи) була значно важливішою, наприклад, ніж те, що хтось у когось в поселенні вкрав корову. Про такі несуттєві речі, звісно, вони «нічого не знали», такі дрібниці були їм без потреби. Приказка «Моя хата з краю» мала й друге завершення, яке нерідко можна було почути після 2014-го року, – «першим ворога стрічаю». Повернення другого значення у мовному втіленні також показує, наскільки важливими наразі є ті, що стоять «на краю» і захищають нашу країну від загарбників. Цікаво, що у 2022-му році під час активної фази російсько-української війни у ЗМІ можна часто зустріти ще один варіант цієї фрази «Моя хата – всюди». Наразі незрозуміло, чи є це невдалою спробою ослабити «комплекс меншовартості», чи навпаки – зумисним ослабленням базового національного коду через стирання межі (України), «яку треба охороняти» від ворожих атак.

Перекодування цього світоглядного коду в антинаціональний і наповнення його бездіяльністю – типова деформація для кодів, до яких енергетично присмокталися інформаційні віруси, щоб витягувати енергію ослабленого українського національного інформаційно-культурного простору і визначати поведінку та світогляд людей, які у ньому живуть. На основі цього коду надалі і формувався «комплекс меншовартості».

Пошкоджений світоглядний код, який залишається активним, визначається за двома параметрами: *по-перше*, у ньому присутня бездіяльність або діяльність як негатив, і тому від неї треба відмовитися; *по-друге*, антилюдська ієрархія, збудована на приниженні або самоприниженні. Життєствердний світогляд не знає приниження і самоприниження, він не застосовує їх для ідентифікації або означення чогось або когось. Щойно бачимо подібне,

одразу можемо упевнено сказати, що маємо справу зі світоглядними кодами не життєствердного світогляду, який за своєю природою є антилюдським, і саме такий тип світогляду використовується у маніпуляціях та є основою всіх тоталітарних систем, зокрема, і сучасної Російської Федерації.

Подальше дослідження принципів архетипно-міфологічної актуалізації світоглядних кодів, які лежать в основі національної свідомості і допомагають у патріотичному вихованні, є дуже важливим, оскільки під час «гібридних війн» лише гармонійно розвинена особистість із чіткою національною самоідентифікацією може протистояти маніпулятивним впливам. Розуміння принципів дії світоглядних кодів та головних системних деформацій цих світоглядних структур дає можливість перейти до дослідження конкретних прикладів світоглядних кодів, які лежать в основі національної свідомості українців. Це може суттєво вплинути на якість патріотичного виховання на філософсько-світоглядній основі не лише в Україні, але й створити дієву модель, яку можна експортувати в інші інформаційно-культурні простори для подолання тоталітарного світогляду і його негативних впливів на особистість.

Список використаної літератури

1. Бех І.Д. Духовна сила патріотизму особистості. Директор школи, ліцею, гімназії. Т. 21. № 1. С. 56–64.
2. Венгерська В. О. Освітні практики представлення «іншого» в сучасній Україні : вплив внутрішньо- та зовнішньополітичних чинників. *Ідеологія і політика*. 2019. № 2 (13). С. 11–26.
3. Краснова Н. П. Соціально-педагогічні технології патріотичного виховання старшокласників закладу загальної середньої освіти в умовах сьогодення. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 6 (329). Ч. I. С. 91–104.
4. Кульчицький В. Й. Роль патріотичного виховання в становленні лідерських якостей особистості як соціально-педагогічна проблема. *Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ*. 2019. Вип. 1. С. 64–71.
5. Кульчицький В. Й., Петришин Л. Й. Патріотичне виховання молоді як соціально-педагогічний процес. *Social work and education*. Тернопіль, 2019. Т. 6. № 1. С. 87–92.
6. Мірошніченко В. І. Ментальність як визначальна категорія етнопедагогіки та основа формування національно-патріотичного світогляду особистості. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогіка*. Хмельницький, 2019. Вип. 3. URL : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vnadped_2019_3_11.pdf.
7. Підбережник Н. П. Забезпечення етнокультурного розвитку української державотворчої нації як напрям публічної політики щодо формування української національної ідентичності. *Ефективність державного управління*. 2019. Вип. 4 (61). Ч. 1. С. 159–171.
8. Полулященко Ю. М. Психолого-педагогічні засади виховання патріотичних цінностей учнівської молоді. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2019. № 4 (327). Ч. 2. С. 15–22.
9. Савченко С. В., Курило В. С. Сучасний український патріотизм як провідний чинник соціалізації особистості. *Освіта та педагогічна наука*. 2019. № 1 (170). С. 58–64.
10. Хохлова К. І., Пирог Г. В. Психологічні особливості формування національно-патріотичної свідомості. *Актуальні проблеми особистісного зростання : Збірник наукових праць* [за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції для молодих учених (м. Житомир, 19 квітня 2019 року)] / Ред. колегія : Л. П. Журавльова, Л. О. Кот-

лова, К. А. Марчук / Міністерство освіти і науки України, Житомирський держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир : Вид. ЖДУ ім. І. Франка, 2019. 278 с. С. 204–207.

11. Широков С. Б. Явище патріотизму : структурний аналіз. *Державне управління та місцеве самоврядування : збірник наукових праць*. Національна академія державного управління при Президентові України, Дніпропетровський регіональний інститут державного управління. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ, 2019. Вип. 2 (41). С. 25–31.

**ARCHETYPIC-MYTHOLOGICAL FUNDAMENTALS
OF PATRIOTIC EDUCATION
(IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN FEDERATION
AGAINST UKRAINE "HYBRID WAR")**

Nataliia Deviatko

orcid.org/0000-0003-0162-1194

Department of Philosophy,

*Communal Institution of Higher Education "Dnipro Academy of Continuing Education"
of Dnipropetrovsk Regional Council"*

Volodymyra Antonovycha str., 70, 49006, Dnipro, Ukraine

Patriotic education in modern Ukraine is extremely important because it helps protect the individual from destructive manipulative influences. The basis for the actualization of national consciousness is archetypal and mythological structures that manifest themselves, in particular, as worldview codes. Globalization processes have the potential danger of depersonalization. This can be countered only by a return to the mythological worldview through the actualization of national archetypes.

A worldview code is a metaphorical-archetypal meaningful structure that participates in communication and influences the perception of information, the process of encoding and decoding information, determines patterns of behavior and worldviews of the individual. Worldview codes have their manifestation on three levels – universal, national and personal.

Worldview codes can be distorted. The main deformation is the endowment of the worldview code with abstract meanings, due to which a person becomes inactive and only declares some ideas. The reason for the activity is the emergence of specifics that change the worldview model. The worldview model is fully updated only when it is manifested in positive activities at all levels – universal, national and personal. Incomplete actualization is also often manipulative.

A person with a distorted worldview sees the world through the appropriate worldview prism and constantly needs an emotional and meaningful connection with someone else's information and cultural space. If this connection is broken, over time a person will return to his native space, and his worldview will change. This change can best be illustrated by the use of language in everyday life.

Worldview codes can exist in active and passive states. When the worldview code becomes active, it causes great creative activity and symbolic diversity. If the worldview code is totalitarian in nature due to its belonging to the corresponding worldview, on a symbolic level it gradually displaces all competing codes, is widespread, but not variable.

The worldview code fully realizes itself at the level of "two stories" – the "common history" of the state, people or community, and "personal history", which must be confirmed by specific actions and events. Incomplete implementation also creates additional room for manipulation. One of the most famous historical manipulations at the code level is the formation of an "inferiority complex" that has its own language formula. Understanding the operation of worldview codes in communicative processes will significantly improve Ukraine's position during "hybrid wars".

Key words: worldview, patriotism, nation, worldview code, "hybrid wars".